

1. CZCIĆ (442) *vb impf*

czcić (389), **ćcić** (39), **tcić** (11), **tczcić** (3); *ćcić Calag, KochFr; tcić MiechGlab, KromRozm I (3), MurzNT (2), KromRozm II (2), GroicPorzRej; czcić : ćcić : tcić : tczcić OpecŻyw; (4 : 4 : - : -), SeklKat (5 : - : - : 1), RejKup (1 : - : 1 : -), LubPs (1 : 2 : - : -), KrowObr (4 : 14 : - : -), Leop (4 : 8 : - : -), BielKron (3 : 2 : - : -), RejZwierc (4 : 2 : - : -), CzechRozm (7 : 4 : - : -), KarnNap (- : 1 : 1 : -), SkarJedn (9 : - : - : 2). ◇ W formach 1 sg, 3 pl praes, 2 sg imp, impers praet, impers con, part praes act: czci- (73), czcz- (31), czc- (9); czci- MetrKor, BierEz (4), OpecŻyw, RejRozpr, SeklKat (4), RejKup, GliczKsiąż, LubPs, KrowObr (3), Leop (5), OrzList, BibRadz (2), BielKron (2), RejAp (2), HistRzym, HistLan, KuczbKat (2), RejPosWstaw (2), BudBib (2), BudNT (2), ModrzBaz, KochPs, CzechEp (4), NiemObr (2), KochFr, ArtKanc, KołakSzczęśl; czcz- PatKaz I (2), FalZioł, MiechGlab, LudWieś, GórnDworz (2), CzechRozm, PudłFr (3), Calep (2), LatHar (2), SkarKaz, GosłCast (2); czc- WujJud (2), SkarJedn, WysKaz (2); czci- : czcz- : czc- BielŻyw (1 : 3 : -), Mącz (8 : - : 1), RejZwierc (1 : 1 : -), SkarŻyw (6 : 1 : 2), WujNT (5 : 7 : 1), SkarKazSej (2 : 1 : -).*

inf czcić (101). ◇ praes 1 sg czczę (27). ◇ 2 sg czcisz (6). ◇ 3 sg czci (67). ◇ 1 pl czcimy (16), czci(e)my (7), czcim (2), czci(e)m (1); czcimy Leop, KuczbKat, RejPosWstaw, NiemObr (2), ArtKanc (2), LatHar (4), WujNT (3), SkarKazSej (2); czci(e)my PatKaz II, RejKup, BielKron, SkarJedn, GrabowSet; czcim SkarKaz (2); czci(e)my : czci(e)m SkarŻyw (2 : 1). ◇ 2 pl czcicie (1). ◇ 3 pl czczą (25). ◇ praet 1 sg m -m czcił (1). ◇ 3 sg m czcił (29). ◇ f czciła (5). n czciło (1). ◇ 3 pl m pers czcili (28). ◇ fut 1 sg m czcić będę (2) SkarŻyw, WujNT, będę czcił (1) GrabowSet, będę czcić (1) BierEz. f będę czciła (1). ◇ 2 sg m czcić będziesz (3), będziesz czcił (2); czcić będziesz Leop, KuczbKat; będziesz czcił KromRozm II; czcić będziesz : będziesz czcił CiekPotr (1 : 1). ◇ 3 sg m będzie czcił (3) KrowObr, WujNT, SarnStat, czcić będzie (1) SiebRozmyśl. ◇ 3 pl m pers czcić będą (2) RejZwierc, PaprPan, będą czcili (1) KochPs. subst będą czcić (1) Leop, będą czciły (1) GrabowSet. ◇ imp 2 sg czci (43), czcz (1) FalZioł. ◇ 2 pl czcicie (8). ◇ con 1 sg m bych czcił (1) BierEz, bym czcił (1) GrabowSet. f bych czciła (1). ◇ 2 sg m byś czcił (3). ◇ 3 sg m by czcił (7), bodaj czcił (1). ◇ 1 pl m pers byśmy czcili (6), bychmy czcili (1) LubPs. ◇ 2 pl m pers byście czcili (1). ◇ 3 pl m pers aby czcili (11). subst by czciły (1). ◇ impers praet czczono (4). ◇ con by czczono (1). ◇ part praes act czcząc (15).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Poważać, szanować, wyrażać uznanie, szacunek; honorare Mącz, Calag, Calep, Cn; venerari Mącz, Calep, Cn; advenerari, devenerari, honestare, percolare honore Calep, Cn; colere Mącz, Cn; decorare, numero eximere, honorem tribuere, observare, praestere reverentiam, suspicere, adorare, celebrare, honorificare Calep; honore afficere (ornare), honorem facere (augere, dare, deferre, habere, perhibere), praestare, cohonestare, dignare Cn (406) : Czo to ięft czcić? To ięft/ Powinnyfmy ie weczći mieć/ pofluzny być/ y wśzelką dań albo zapłatę powinna á znofną placzić. SeklKat H; Mącz 157d [2 r.]; BudBib Num 22/17; ModrzBaz 57; Calag 142a; Percolo – Mam wiekiei [!] pocziwofczi czczę. Calep 776a, 28b, 177a, 213a, 216b, 315b (10); WysKaz 36.*

czcić kogo, co (194): Báranie czemu mię nie czćifz/ Iż przedemną wodę maćifz BierEz M2, Ev, M4, P2; OpecŻyw 84; PatKaz I 5 [2 r.]; MetrKor 46/118; Słowa fą piłma świętego Ecclēfiasticus xxxviii. Czcz lekarza dla potrzeby/ bociem iego ftworzył FalZioł +2; BielŻyw 34, 108; SeklKat H2v; Yákoż

y Kryłtus Annallá y Káiffallá tcił. *KromRozm I* 13v, 13v, 14; Acz y piłmem gárdzić nyemamy: y owłłem tcić ye yáko práwe á prawdziwe flowo boże/ duchem śwyętym przez tyże Apoštoły nápiłáne *KromRozm II* n3v; *GliczKsiąż* N4, N8 marg; *GroicPorzRej* C4; *KrowObr* B3, 140v; *RejWiz* 61v, 70v; Nie miey bączności ná vbogie⁸⁰/ áni czći ołoby bogátego [*nec honores vultum potentis*] *Leop Lev* 19/15, 19/32, 1.Mach 11 arg; *OrzList* h2; *BibRadz II* 12b marg; *OrzRozm* Q2v; *BielKron* 255, 266; *Mącz* 102d, 389b, 419b; *RejAp* 110v, 139; *GórnDworz* B6v, M2v, M3, M6, Kk5; *HistRzym* 25v [2 r.], 112; *RejZwierc* 35v, 101v, 105v, 177v, 178; kto tedy czći obraz iego/ łámego Krolá w nim czći *WujJud* 46v, 52v, 85; *RejPosWstaw* [41³]; *BudBib 2.Reg* 10/3; *BudNT 1.Petr* 2/17 [2 r.]; *ModrzBaz* 57; Bo prozno gołpodarzá czći/ kto małżonkę iego lży. *SkarJedn* 249, 92, 183, 216, 234, 259, 389, d7; Ludzie [...] Stárfze w lećiech/ tákze też przełożone czćili. *KochDryas* A2v; *KochPs* 180; Od Bogá posłány vrząd Boży czći. *SkarŻyw* 213 marg; Cefarz go czćił iáko oycá/ wiedząc iż pobożny Chrześciánin: á Cárograd niemiał ná deń bogátłzego. *SkarŻyw* [223], A4, 16, 90, 172, 189 marg (30); *StryjKron* 562; *NiemObr* 17, 128; *ReszList* 174; By fnać świniá błoćiłta vbrawłzy łye w złoto Przyłzłá: áli świnię cczą/ choć śmierdzi z niéy błoto. *PudłFr* 74, 74; *GórnTroas* 25; *GrabowSet* X3v; Bogá łię boyćie. Krolá czćicie [*regem honorificate*]. *WujNT 1.Petr* 2/17, s. 310, 335, 337, *Ioann* 8/54, s. 393 (17); *SarnStat* 361, 601; *SkarKaz*)(2v, 44a, 515a, 580b, 611b [2 r.]; *VotSzl* A4v; *CiekPotr* 24; To znák iełt pánowánia y náłzey zwiérzchności/ W tym łie kochác/ iż nas cczą/ máią w vcźiwości. *GosłCast* 14, 17; *SkarKazSej* 665b [2 r.], 679b [2 r.], 680a [2 r.], b, 681b (13). Cf *czcić kogo czym; kogo przed kim; kogo w czym, W przytoczeniach i omówieniach 4. przykazania*, »jako Boga czcić«.

czcić kogo czym (8): *KromRozm II* i; Owa w rzeczy thák rozumiał/ że go pan Hethman czćił onym przeiechánim. *GórnDworz* Q4, K8v; *RejPosWstaw* [41⁴]; *CzechRozm* 192; *SkarJedn* 196; *SarnStat* [994], 1093.

czcić kogo przed kim (1): Zgrzełłým/ ále wđdam theraz ćci mię przed łthárłłemi ludu moiego [*honora nie coram senioribus populi mei*] *Leop 1.Reg* 15/30.

czcić kogo w czym (2): *WujJud* 46v; Co mam czynić z tym złým człowiekiem/ dla ktoregom tu przyiachál/ czćąc go wtym/ á on mnie ták nie vcźił? *SkarŻyw* 188.

czcić komu (1): Tu pán Iezus więcey flugę vcźił rycerłkié⁸⁰ niłzi łyna królewłłkiego/ nám daiątz naukę/ abyłmy nie czćili komu dlá dwornoci ie⁸⁰ *OpecŻyw* 43.

W przytoczeniach i omowieniach 4. przykazania (37): Włłakes ty w łtarym zákonie przykázál koždému tczitz matkę ij oytta *OpecŻyw* 81v; *PatKaz I* 5, 7, 11, 14; *SeklKat* B2v, B3, G4v, H; Cći oycá twego y mátkę twoię/ ábył dlugo żył ná ziemi *KrowObr* 140v; *Leop Mar* 10/19; *BibRadz Lev* 19/3; Pan rołkazuie/ czći oycá y mátkę łwoię. *RejAp* 110v; *HistLan kt*; *KuczbKat* 305, 310; *RejPosWstaw* 41v, [41⁴]; *BudBib Ex* 20/12; *BudNT Mar* 7/10, *Luc* 18/20; *CzechEp* 281; *ArtKanc* M3, M6v; *LatHar* 113, 659; *KolakSzczęł* Bv; *WujNT Matth* 15/4, 5, 19/19, *Mar* 7/10, 10/19, *Luc* 18/20, *Eph* 6/2; *CiekPotr* C2; *SkarKazSej* 696b, 698a.

Zwrot: »jako Boga czcić« (1): Iáko Alexándrowi/ kthory zápomniawłzy łwey cnothy y ludzkości/ Káliłtenelá/ iż go iáko Bogá czćić nie chciał/ okrutną męką zabił. *Phil* G4.

Szeregi: »czcić i miłować« [szyk 5 : 2] (7): *Mącz* 389c; Ktemu będzieli chciał áby go czczono/ y miłowano: potrzebá áby theż íam czcił/ y miłował *GórnDworz* M3, Kk5; *SkarŻyw* 16; *NiemObr* 17; *SkarKazSej* 665b.

»czcić, (i) sławić« [szyk 1 : 1] (2): *RejZwierc* 35v; Y íáwna rzecz íeft: ífz ten ktory mocne y męzne ludzie czći y íławi: íam ich tefz/ gdyby mu íię tráfiło/ náíładowáć ma wołą. *SkarŻyw* 206.

»szanować, czcić« (1): wíłak cie zawżdy íłanowál/ czcił *OpecŻyw* 84.

»czcić, (i, a) ważyć« [szyk 31 : 2] (33): Íz mamy wyíoce tćić y wáżyć duchowne przełożone *KromRozm I* I3v; *GliczKsiąż* N4, N8; *KrowObr* 126v; then ważył íobie y ćcił *Ionáthę Leop* 1. *Mach arg*; *OrzList* h2; *BielKron* 255; *Eximere* numero, Z poípolítwá wyłáczyc/ to yeft czćić ważyć/ á powyíłzyc kogo. *Mącz* 102d; *Honore aut imperio affectos observare et colere debemus*, Doítoyność albo zwierzchność yáká ná íobie máyáćá czćić y ważyć mamy. *Mącz* 389b, 59d, 79d, 223c, 389b, c (11); *GórnDworz* M2v, M6; *RejZwierc* 35v, 101v, 105v, 177v, 178; *WujJud* 85; *SkarŻyw* 391; *StryjKron* 562; áby równie Heretyki/ y ínadż íefzćze bárziewy wdźięczniemy przyimowáli/ y ták ie czćili y ważyli/ íáko inne chrześciány *ReszList* 174; *WujNT* 393, 660 *marg*; *SarnStat* 361; Y ćiebie oycá íwego czćić, ważyć, ízánowáć, [...] V nich náuczyl *CiekPotr* 24.

a. *O Bogu i świętych; miejscach i przedmiotach kultu religijnego; wielbić, oddawać cześć; adorare* *Mącz*, *Calep*; *advenerare, colere, Deum piare, venerare* *Cn* (183) : Słuchayże záíę íáko Ezáíalfz y ini Prorocy wołáią ná cię/ á vczą cie czćić káżdego dnia/ ku czći á ku chwale Pánu twemu zoítáwionego. *RejPos* [226]; *ArtKanc* G14v.

czcić kogo, co (179): Rzekł/ by Bogiem nie gárdzili/ íego święte mieyfćá czćili. *BierEz* H; *OpecŻyw* 48, 114, 185v, 186; *PatKaz I* 13v; *PatKaz II* 75; *PatKaz III* 92v, 122v; *BielŻyw* 158; Bartłomieia s. armianię tczą. *MiechGlab* *6; *WróbŻoít* 49/23; *RejKup* k2v, m6v; *GliczKsiąż* G8v; *LubPs* X5; *KrowObr* 64v, 152, 154, 163v, 175v (12); y ććili [*coluerunt*] plugáíthwá/ o kthorych im był Pan bog przykazał áby ich nieczynili. *Leop* 4. *Reg* 17/12, *Tob* 13/13, *Ps* 49/15, *Prov* 14/31, *Dan* 3/17, 6/16; *BielKron* 296v; *GrzegRóżn* D3 [2 r.], L3; *RejAp* 110v; *GórnDworz* Hh6v; *RejPos* 3v; *KuczbKat* 160, 301, 355; *WujJud* 34v, 54, 54v, 62, 264; *WujJudConf* 54, 60; *RejPosWstaw* [21²]v, [110³]; *BudBib Ps* 116/1; *BudNT Act* 19/27; *CzechRozm* 10, 12, 37, 70v, 195v [4 r.], 197, 201; *KarnNap* E4v, F4; *SkarJedn* 316; Będą íye tobá chłubili/ Którzy twoie imię czćili *KochPs* 8, 131; Longobárdowie czćili mieyfćá poświęcone. *SkarŻyw* 213 *marg*; obrázy íefzćze od wiekow Apoítolíkich kościoł czći y onych wżywa *SkarŻyw* 299, 71, 130, 140, 293, 298 (22); *CzechEp* 299; *NiemObr* 107 [4 r.], 109, 119, 120 [4 r.]; *ArtKanc* E6v, E7, H7v, N19, T17, T19; W trzech oíobách íftności íedney Boíkiey czćiemy Oycá nierodzonego/ á íednorodnego Syná *GrabowSet* X3, B4 [2 r.], Fv; *LatHar* 7, 444, 475 [2 r.]; *WujNT* 319, *Ioann* 5/23 [4 r.], 8/49, s. 341 *marg*, 385, 714 [2 r.], 783; *WysKaz* 36; Bądź zdrowá/ íáíki pełná: Niebiełki pan z tobą: Ciebie czćić będzie człowiek/ y ćiefzyc íie tobą *SiebRozmyśl* F2v; *SkarKaz* 160a, 274b, 578b, 579b, 636b, Oood; *SkarKazSej* 671a, 678a, 680a, 685b, 692b. Cf *czcić kogo z czego; kogo czym; kogo w czym*, »czcić Boga«.

czcić kogo z czego (1): Czći Pána z bogactw twoich [*honora Dominum divitiis tuis*] *BibRadz Prov* 3/9.

czcić kogo czym (23): *OpecŻyw* 185v; lud ten przybliża się ku mnie wfty fwoiemi i tci mię wargami [et labiis me honorat] *MurzNT Matth* 15/8, *Mar* 7/6; *KrowObr* 235v; *KuczbKat* 285 marg; *WujJud* 54; *BudBib Is* 29/13; *BudNT Mar* 6/22; Y Anioł go tym czći/ zowiac go fynem Dowidowym [!]. *SkarŻyw* 241, 491, 582; *CzechEp* 100; *GrabowSet* P2v; *LatHar* 132, 205 marg, 468, 661; *WujNT Matth* 14/8, s. 63, 760. Cf »chwałą czcić«.

czcić kogo w czym (1): ifz my obrazow zá Bogi nie mamy/ ani im żadney czći Boskiej niedaiem: ale tylo mámy ie zá znaki rzeczy świętych/ ktore w obrazách czćiemy. *SkarŻyw* 189.

Zwroty: »chwałą czcić« [szyk *zmienny*] (3): Cobyś go czcił tą chwałą tak iakoby mnie łamego. *LubPs* S4v; *RejPos* 3v [2 r.].

»czcić (Pana) Boga, Pana, jako Boga, za Boga« [szyk *zmienny*] (19 : 5 : 1 : 1): *PatKaz I* 1v; *BielŻyw* 7, 68, 100; *LudWieś ktv*; W powinowátey chwale twey ćci Páná Bogá twego *LubPs* X6; *KrowObr* 220; Synu ćci Páná/ á będziefz zdrow *Leop Prov* 7/1; *GórnDworz* Hh6v; *RejPos* 3v; *HistLan* F2v; *WujJud* 54v; *WujJudConf* 34; *SkarŻyw* 286, 491, 504, 601; *CzechEp* 85, 100; *GórnRozm* F; Czćimy naprzod Páná Bogá grzechow wyznaniem/ y pokutą *LatHar* 132, 205 marg; *WujNT* 456, 783; *GosłCast* 17; *SkarKazSej* 671a.

Szeregi: »czcić, (i, a) chwalić« [szyk 19 : 4] (23): *OpecŻyw* 185v; *LubPs* X5; Iellizmy łą Synowie Boży/ mamy tedy ćcić y chwalić Oycá niebieckiego *KrowObr* 64v, 220 [2 r.]; Bo oto Bog náfz kthorego my ćcimy á chwálimy [quem colimus]/ może nas wyrwać z piecá ognia goráiącego *Leop Dan* 3/17; Adoro, Chwałę/ Czczę Modłę fie pánu Bogu. *Mącz* 270a; *RejPos* 3v; *KuczbKat* 301; *WujJud* 54, 54v, 264; *WujJudConf* 54, 60; *CzechRozm* 70v; *NiemObr* 109, 119, 120 [2 r.]; *ArtKanc* E6v, T17; *Calep* 27a; *WujNT* 783.

»czcić, (i) miłować« [szyk 4 : 1] (5): *PatKaz III* 122v; chocia páná Bogá ná káždy czás czćić/ y miłowác im przyłtoi *GórnDworz* Hh6v; *CzechRozm* 197; Bog moy żywot/ tego ia będę czćić/ miłował *GrabowSet* B4; *SkarKazSej* 671a.

»czcić i pozdrawiac« (1): y łzwyąta anną czczyly y pozdrauyaly yako matką matky bozey *PatKaz II* 75.

»czcić i sławic« [szyk 1 : 1] (2): Tak też y to że ie kościoł czći y łławi/ iest ku więtfzey czći y łławie Páná Chrifufowey. *WujNT* 714; *SkarKaz* 160a.

»czcić, (i) wáżyć« [szyk 7 : 1] (8): *KuczbKat* 160; *WujJud* 34v, 62; *CzechRozm* 197, 201; *KarnNap* F4; *SkarŻyw* 397; SŁufzna y przyłtoyna rzecz iest/ wlyztkie przyiacioły Boże/ z Dawidem krolem czćić y wáżyć *LatHar* 475.

»czcić, (i) wielbic« (1): kogo cerkiew krzeŃciańfká tak wyłoko czcij ij wielbi? *OpecŻyw* 48; *GliczKsiąż* G8v; *BielKron* 296v; *CzechRozm* 10.

2. Świćić, uroczyŃcie obchodzić [co] (6) : czczyemy ten dzyen poczáczya yey podluk zwyczayu kroleŃtwa tego *PatKaz II* 84.

czcić czym (1): ábyłmy nieprzełtáynym nabożeńłtwem czćili zwycięłtwá świętych pánienek (ábo y męczenniczek) twoich *LatHar* 456.

Zwrot: »święto czcić« (4): *PatKaz I* 1v; poiman y oskárzon iż świętá nie czćić *BielKron* 138v, 224v; *KochSob* 56.

Szereg: »czcić a święcić« (1): Nyeuydzy fyą bycz then prawdzyuy myłofnyk maryey panny ktory yey czyłtego począczyu łzwyąta czczycz a łzwyączyz nye chce *PatKaz I 1v*.

3. Częstować, podejmować gości; celebrare convivium, recipere, tractare *Mącz (30)* : *Mącz 460d*; Gołpodarz záchowywa ten obyczay łobie/ Więcéy czytác niżli czćić *PudłFr 4*; Cołz? mniemałz że Lwowłkim, Albo Sámborłkim łtárołtą przeto zołtániełz, Kiedy czćić, y kupowác páłámány będziełz? *CiekPotr 55, 40*.

czćić kogo (24): Kmiotek więcey czćić łie nie dał/ Włzyłtek kołacz w łkiby łkráiał. *BierEz D2v*; Iełli cię tám dobrze czćiono/ Włzák łnadź dołyc nówárżono. *BierEz Iv*; Orzeł gdy gody łprówowál/ Włzyłkich ptakow ná nie wezwál: Gdzie ie rzádnie połádzono/ A z ochotnołcią hoynie czćiono. *BierEz O4v, A3 [2 r.]*, *Dv, N3, Qv*; Bo náłz Szołtys ma tám łyná Co więc łtrzeże tego winá A iłcie kto kogo chce czćić Mułi łie dził miełłek poćić *RejRozpr G3*; *KrowObr 180*; *RejWiz 73v*; *RejZwierz 101*; *Liberaliter aliquem tractare, hoynie tégo czćić [!]*. *Mącz 191 a*; *PaprPan N4v*; *SkarŻyw 134, 462*; *KlonŻal E4*; *KlonKr wstęp A3*. *Cf czćić kogo czym, Zwrot*.

czćić kogo czym (3): a czćil ie korzonki łurowymy/ ktorych łám pożywál *OpecŻyw 31*; Nie łzáfirem/ nie rubinem/ Ale ie ćci dobrým winem. *KochFr 127*; *LatHar 384*.

Zwrot: »gołcia (a. gołcią) czćić« [*szyk zmienny*] (3): Myłz domowa wybieżálá. Ochotnie łwá gołcią czćilá *BierEz M3v*; *Celebrare convivium, Sprówowác biełiádeę/ czćić gołcie. Mącz 45d, 184c*.

Szereg: »czćić i darowác« [*szyk 2 : 1*] (3): *RejRozpr D2*; iż offiárowál Melchifedek chłeb y wino/ ábo dárowál y ćcił Abrámá kiedy z drogi w dom do niego przyiechál. *KrowObr 180*; *RejAp 142v*.

Synonimy: **1.** *bać się, błogosláwić, cenić, chwalić, kłaniać, powáżać, przychędożać, szanowác, wielbić, wysławiac, zalecac, zdobić; 2.* *obchodzić, łwięćić; 3.* *czestowác, gołcić, podejmowác, przyjmowác.*

Formacje pochodne: *odeczćić, poczćić, podczćić, uczćić.*

Cf CZCZĄCY, 1. CZCZENIE, 1. CZCZON